

Dwie dekady Drugiej RP

Blask odzyskanej niepodległości
Cień zabójstwa prezydenta
Narutowicza

**Blask heroicznej wojny
z bolszewizmem**
Cień autorytaryzmu

Blask wysiłku modernizacyjnego
Cień bólączek społecznych
i etnicznych

DWIE DEKADY DRUGIEJ RP

MUZEUM MAZOWIECKIE W PŁOCKU

JEDYNA W POLSCE WYSTAWA STAŁA //

ART DIECO

- aranżacja wnętrz
- rzemiosło artystyczne
- moda i biżuteria
- malarstwo

Muzeum Mazowieckie w Płocku
ul. Kolegialna 6

Blaski i cienie Odrodzonej

Eligiusz Niewiadomski, artysta malarz, rozchwiany emocjonalnie radykał, który związał się z ruchem narodowym, nienawidził Józefa Piłsudskiego. Jakkolwiek ważyć wszystkie składowe odzyskanej przez Polskę niepodległości, był komendant legionów symbolem wreszcie skutecznej akcji Polaków w sprawie polskiej, naczelnikiem odrodzonego właśnie państwa. Niewiadomski chciał go jednak zabić. Ostatecznie, niejako w zastępstwie, 16 grudnia 1922 r. zastrzelił Gabriela Narutowicza, kilka dni wcześniej wybranego przez Zgromadzenie Narodowe na pierwszego prezydenta II RP.

Głośny mord odsłonił dramat Narutowicza jako polityka, ale przestąpił zawodowe dokonania tego inżyniera hydrotechniki, urodzonego na Żmudzi, wykształconego w Szwajcarii, profesora Politechniki w Zurychu, autora licznych dzieł inżynierskich na zachodzie Europy, który do służby państwowej wszedł raptem dwa lata przed swą tragiczną śmiercią, gdy wrócił do odrodzonej Rzeczypospolitej.

Zarazem mord ten położył się długim cieniem na dziejach państwa, które dopiero co odzyskało niepodległość i zyskało chwałę, skutecznie broniąc swej suwerenności (i Europy) przed bolszewicką inwazją. Zjednoczone w dniach wojennych zmagają społeczeństwo szybko pokazało brzydszą twarz zwaśnionego politycznie narodu. Skłóconego do granic zabójstwa głowy państwa.

Setna rocznica zamachu na Gabriela Narutowicza jest okazją do sporządzenia bilansu dokonań II RP. Jakie to państwo naprawdę było? Co można mu zapisać po stronie „ma”, a co po stronie „winien”?

Nie uprzedzając odpowiedzi, zważmy na jedno: gdy dzisiaj spieramy się o stan spraw w III RP, po ponad trzech dekadach jej urzędowania, to pamiętajmy, że II RP historia podarowała tylko dwie dekady istnienia.

Zapraszamy do lektury.

Jerzy Baczyński
Redaktor naczelny
POLITYKI

Leszek Będkowski
Redaktor POMOCNIKÓW
HISTORYCZNYCH

Spis treści

Prolog 1. Mord w Zachęcie	9	Detale	
Prolog 2. Gawrił Iwanowicz i carska policja	14	Władze II RP	5
Drogi do odrodzenia	18	Podręczne kalendarium	6
Polska, ale jaka?	24	Narutowicz: droga do Polski	11
Szwy po zaborach	28	Zdumiewające głosowanie	12
Państwo do poskładania	32	Niewiadomski: człówek zagadka	13
Rozproszkowana demokracja	34	Naczelnik w Sulejówku	37
Ku zmianie ustroju	40	Reformy Grabskiego	38
Fenomen Piłsudskiego	47	Czy zamach majowy był konieczny?	42
Obywatele odrodzonej	50	Prawa kobiet	54
Hossa i bessa	58	Reforma rolna	60
Spółeczny niepokój	65	Ustawodawstwo społeczne	62
Patriotyzm architektoniczny	66	Czasopiśmiennictwo	92
Znane marki	68	Sławojki	100
Republika inteligencji	70	Owsiany napęd	108
Postawy artystyczne twórców sztuki	73	Mundurowi w administracji cywilnej	110
Wielcy naukowcy	78	Biedaszyby	126
Racje nacji	80	Okultyzm	131
Naczelnym wśród równych	88	Masoneria	132
Kręgi lektur	90	Historia alternatywna	136
Ikony kultury	96		
Takie życie	98		
Wielcy sportowcy	104		
Prestiż ułana	106		
Na celowniku	113		
Szpicbródka i inni	116		
Skarb narodowy bez dna	117		
Polesia czar	123		
Więcej niż region	124		
Tajne przez poufne	129		
Miejsce w Europie	134		
Naród z wodzem	139		
Silni, zwarci, gotowi	145		
Ambicje i realia	146		

Na okładce: Józef Piłsudski sportretowany przez Wojciecha Kossaka, 1928 r.

Autorzy

Andrzej Chojnowski – prof. dr hab., historyk, emerytowany pracownik naukowy Wydziału Historii Uniwersytetu Warszawskiego.

Andrzej Garlicki – prof. dr hab., historyk, wieloletni członek kolegium POLITYKI.

Andrzej Hołdys – geograf, stały współpracownik miesięcznika „Wiedza i Życie” i portalu popularnonaukowego pulsar.

Jerzy Kochanowski – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego, redaktor naczelny „Przeglądu Historycznego”.

Marek Kornat – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Instytutu Historii PAN.

Adam Kożuchowski – dr hab., historyk, pracownik naukowy Zakładu Historii Idei i Dziejów Inteligencji w XIX–XX w. w Instytucie Historii PAN.

Andrzej Krajewski – dr, historyk, popularyzator wiedzy.

Włodzimierz Mędrzecki – prof. dr hab., historyk, kierownik Zakładu Historii Społecznej XIX i XX w. w Instytucie Historii PAN.

Wojciech Morawski – prof. dr hab., historyk i ekonomista, kierownik Katedry Historii Gospodarczej i Społecznej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

Tomasz Nałęcz – prof. dr hab., historyk, publicysta, polityk, pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego.

Mirosław Pęczak – dr hab., prof. w Katedrze Antropologii Mediów Uniwersytetu Warszawskiego, kulturoznawca, publicysta POLITYKI.

Patryk Pleskot – dr hab., prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, historyk, politolog, główny specjalista w Oddziałowym Biurze Badań Historycznych IPN w Warszawie, laureat Nagród Historycznych POLITYKI.

Rafał Smoczyński – dr hab., socjolog, prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, współautor książki „Totem inteligencji. Arystokracja, szlachta i ziemiaństwo w polskiej przestrzeni społecznej”.

Marek Sobczak – dr, malarz, grafik i rysownik, pracownik POLITYKI.

Kamil Stepan – historyk i filmoznawca.

Adam Szostkiewicz – publicysta, tłumacz, pracownik POLITYKI.

Andrzej Szwarc – prof. dr hab., historyk, emerytowany pracownik naukowy Zakładu Historii XIX w. w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Tomasz Targański – historyk, popularyzator wiedzy, stały współpracownik POLITYKI.

Wiesław Władysław – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego, publicysta i członek kolegium POLITYKI.

Tomasz Zarycki – prof. dr hab., socjolog, geograf społeczny, dyrektor w Instytucie Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, współautor książki „Totem inteligencji. Arystokracja, szlachta i ziemiaństwo w polskiej przestrzeni społecznej”.

Agata Zawiszewska – prof. dr hab., literaturoznawczyni i tłumaczka, pracowniczka naukowa Instytutu Literatury i Nowych Mediów Uniwersytetu Szczecińskiego.

Gabriel Narutowicz przed gmachem sejmu po zaprzysiężeniu na urząd Prezydenta RP, Warszawa, 11 grudnia 1922 r.

Władze II RP

GŁOWA PAŃSTWA

Józef Piłsudski (jako naczelny dowódca wojsk polskich od 11 do 29 listopada 1918, tymczasowy naczelnik państwa do 20 lutego 1919, naczelnik państwa do 14 grudnia 1922)

Gabriel Narutowicz (prezydent, 14–16 grudnia 1922)

Maciej Rataj (jako marszałek sejm, 16–20 grudnia 1922)

Stanisław Wojciechowski (prezydent, 16 grudnia 1922 – 14 maja 1926)

Maciej Rataj (jako marszałek sejm, 15 maja – 4 czerwca 1926)

Ignacy Mościcki (prezydent, 4 czerwca 1926 – 30 września 1939)

PREZES RADY MINISTRÓW

Ignacy Daszyński (14–17 listopada 1918, wcześniej jako premier rządu tymczasowego, 7–11 listopada)

Jędrzej Moraczewski (17 listopada 1918 – 16 stycznia 1919)

Ignacy Jan Paderewski (16 stycznia – 27 listopada 1919)

Leopold Skulski (13 grudnia 1919 – 9 czerwca 1920)

Wincenty Witos (10–23 czerwca 1920, nie utworzył rządu)

Władysław Grabski (27 czerwca – 24 lipca 1920)

Wincenty Witos (24 lipca 1920 – 13 września 1921)

Antoni Ponikowski (19 września 1921 – 5 marca 1922)

Antoni Ponikowski (10 marca – 6 czerwca 1922)

Artur Śliwiński (28 czerwca – 7 lipca 1922)

Julian Nowak (31 lipca – 14 grudnia 1922)

Władysław Sikorski (16 grudnia 1922 – 26 maja 1923)

Wincenty Witos (28 maja – 14 grudnia 1923)

Władysław Grabski (19 grudnia 1923 – 14 listopada 1925)

Aleksander Skrzyński (20 listopada 1925 – 5 maja 1926)

Wincenty Witos (10–14 maja 1926)

Kazimierz Bartel (15 maja – 4 czerwca 1926)

Kazimierz Bartel (8 czerwca – 24 września 1926)

Kazimierz Bartel (27–30 września 1926)

Józef Piłsudski (2 października 1926 – 27 czerwca 1928)

Kazimierz Bartel (27 czerwca 1928 – 13 kwietnia 1929)

Kazimierz Świtalski (14 kwietnia – 7 grudnia 1929)

Kazimierz Bartel (29 grudnia 1929 – 15 marca 1930)

Walery Sławek (29 marca – 23 sierpnia 1930)

Józef Piłsudski (25 sierpnia – 4 grudnia 1930)

Walery Sławek (4 grudnia 1930 – 26 maja 1931)

Aleksander Prystor (27 maja 1931 – 9 maja 1933)

Janusz Jędrzejewicz (10 maja 1933 – 13 maja 1934)

Leon Kozłowski (15 maja 1934 – 28 marca 1935)

Walery Sławek (28 marca – 12 października 1935)

Marian Zyndram Kościałkowski (13 października 1935 – 15 maja 1936)

Felicjan Sławoj Składkowski (15 maja 1936 – 30 września 1939)

Potem władze Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, 1939–90

REKLAMA

Dwudziestolecie międzywojenne

HISTORIA • KULTURA • LUDZIE

Znajdź książki na
ksiegarnia.pwn.pl

 PWN

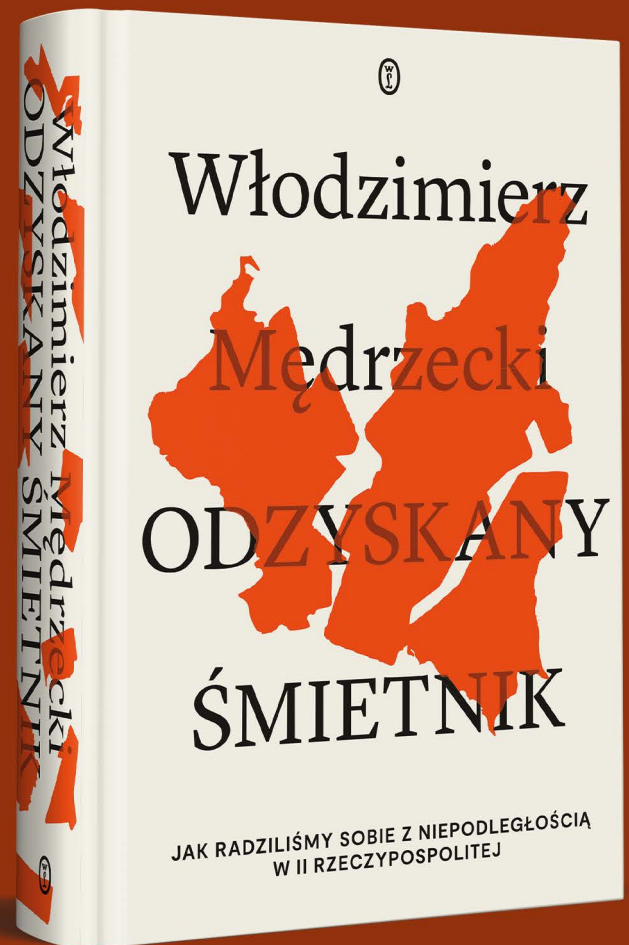
Podręczne kalendarium II RP

- 1916**
5 listopada – po opanowaniu przez wojska państw centralnych ziem Królestwa Polskiego, wchodzącego w skład carskiej Rosji, cesarze niemiecki i austro-węgierski ogłaszają tzw. Akt 5 listopada, w którym pada obietnica powołania „samodzielnego Królestwa Polskiego”.
- 1917**
22 stycznia – prezydent USA Woodrow Wilson ogłasza, że jednym z celów wojny jest powstanie niepodległej Polski.
Sierpień – w Lozannie powstaje Komitet Narodowy Polski z Romanem Dmowskim na czele.
12 września – Niemcy i Austro-Węgry powołują Radę Regencyjną jako tymczasową władzę Królestwa Polskiego.
- 1918**
27 października – w Krakowie powstaje Polska Komisja Likwidacyjna z Ignacym Daszyńskim i Wincentym Witosem na czele.
6/7 listopada – w Lublinie powstaje Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim jako premierem.
11 listopada – Rada Regencyjna przekazuje Józefowi Piłsudskiemu dowództwo nad Polską Siłą Zbrojną (Polnische Wehrmacht).
17 listopada – Piłsudski powołuje Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej pod kierownictwem Jędrzeja Moraczewskiego.
22 listopada – dekret rządu o tymczasowym ustroju państwa; do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego Józef Piłsudski mianowany tymczasowym naczelnikiem państwa.
28 listopada – dekret naczelnika państwa o ordynacji wyborczej, określający wyborcę jako każdego obywatela powyżej 21. roku życia „bez różnicy płci”.
- 1919**
16 stycznia – nowym premierem Ignacy Paderewski.
26 stycznia – wybory do Sejmu Ustawodawczego.
20 lutego – uchwalenie tzw. małej konstytucji oraz szerokiego pakietu ustaw socjalnych, m.in. o obowiązkowym ubezpieczeniu zdrowotnym.
28 czerwca – podpisanie traktatu wersalskiego kończącego Wielką Wojnę; Polska otrzymuje Wielkopolskę i Pomorze, Gdańsk ogłoszony Wolnym Miastem.
- 1920**
15 stycznia – wprowadzenie uchwałą sejmu marki polskiej jako jedyne go środka płatniczego na obszarze Rzeczypospolitej.
1 lipca – w związku z inwazją wojsk Armii Czerwonej powołanie Rady Ochrony Państwa, składającej się z naczelnika państwa, premiera, marszałka sejmu, przedstawicieli klubów parlamentarnych i wojska.
3 lipca – formowanie Armii Ochotniczej.
11 lipca – plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu, zakończony zdecydowaną porażką Polski.
15 lipca – uchwała sejmu o wykonaniu reformy rolnej oraz o autonomicznym statucie województwa śląskiego.
24 lipca – powołanie Rządu Obrony Narodowej z Wincentym Witosem na czele.
13–25 sierpnia – bitwa warszawska, punkt zwrotny w wojnie polsko-bolszewickiej.
- 1921**
19 lutego – podpisanie sojuszu wojskowego z Francją.
3 marca – konwencja o przymierzu odpornym z Rumunią.
17 marca – uchwalenie konstytucji marcowej, Polska republiką demokratyczną o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów.
18 marca – traktat pokojowy w Rydze kończący wojnę z bolszewicką Rosją, ustalenie granicy wschodniej RP.
- 20 marca** – plebiscyt na Śląsku; za Polską opowiada się ok. 40 proc. głosujących, 59 proc. za Niemcami.
- 1922**
23 września – uchwała sejmu o budowie portu w Gdyni.
5 listopada – wybory do sejmu I kadencji, zwycięstwo Chrześcijańskiego Związku Jedności.
16 grudnia – zabójstwo prezydenta Gabriela Narutowicza.
20 grudnia – Stanisław Wojciechowski prezydentem RP.
- 1923**
17 maja – tzw. pakt lanckoroński podpisany przez PSL Piast, Związek Ludowo-Narodowy i Chrześcijańską Demokrację (koalicja Chjeno-Piasta).
28 maja – powołanie rządu Wincentego Witosa; Piłsudski odchodzi z wojska i wycofuje się z życia politycznego.
Jesień – fala strajków w całym kraju; w odpowiedzi na strajk kolejarzy rząd militaryzuje kolej.
6 listopada – zamieszki w Krakowie (100 rannych i zabitych); ogłoszenie przez Centralną Komisję Związków Zawodowych strajku powszechnego, rząd wprowadza stan wyjątkowy.
- 1924**
Styczeń – powstanie Banku Polskiego jako banku centralnego RP.
14 kwietnia – reforma walutowa Władysława Grabskiego, wprowadzenie złotego w miejsce marki polskiej.
20 września – sformowanie Korpusu Ochrony Pogranicza.
- 1925**
1 lipca – początek wojny celnej z Niemcami.
1 grudnia – podpisanie traktatu gwarancyjnego z Francją.
28 grudnia – ponowna uchwała sejmu w sprawie przeprowadzenia reformy rolnej.
- 1926**
12–15 maja – przewrót polityczny Piłsudskiego, dymisja prezydenta Wojciechowskiego i gabinetu Witosa.
1 czerwca – Ignacy Mościcki prezydentem RP.
2 sierpnia – ustawa o zmianie konstytucji (tzw. nowela sierpniowa), wzmocnienie władzy prezydenta.
27 sierpnia – Józef Piłsudski Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych.
18 grudnia – oddanie do użytku pierwszego nabrzeża w porcie gdyniskim.
- 1928**
Marzec – wybory parlamentarne, sukces sanacyjnego Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem.
22 marca – utworzenie przedsiębiorstwa Polska Poczta Telegraf i Telefon.
30 grudnia – utworzenie państwowego przedsiębiorstwa LOT.
- 1929**
Wrzesień – powstanie Centrolewu, opozycyjnego sojuszu partii centrowych i lewicowych.
- 1930**
17 marca – podpisanie w Warszawie traktatu handlowego z Niemcami, zakończenie wojny celnej.
9–10 września – czołowi politycy Centrolewu aresztowani i osadzeni w Brześciu.
Wrzesień–listopad – pacyfikacja Małopolski Wschodniej skierowana przeciw Ukraińskiej Organizacji Wojskowej.
16 listopada – wybory zwane brzeskimi; zdecydowane zwycięstwo BBWR.

WYDAWNICTWO LITERACKIE

II Rzeczpospolita bez makijażu – cuda i ułomności wyśniewanej przez pokolenia Niepodległej

W swojej najnowszej książce prof. Włodzimierz Mędrzecki rozbraja zarówno piękne mity, jak i mroczne legendy dwudziestolecia międzywojennego. To prawdziwy, nieretuszowany obraz odzyskanej ojczyzny – znacznie bliższy realiom współczesnym, niż mogłoby nam się wydawać. Nasi międzywojenni przodkowie bywali przecież, podobnie jak my dzisiaj, zdezorientowani, pełni obaw o przyszłość i zażenowani panującym bałaganem oraz miękkością politycznych sporów...

1931

26 października – początek procesu brzeskiego.

1932

11 marca – reforma oświatowa (Jędrzejewicza) wprowadzająca dwustopniowe szkolnictwo średnie (gimnazjum i liceum).

25 lipca – podpisanie polsko-sowieckiego paktu o nieagresji.

1933

1 marca – inauguracja magistrali kolejowej Nowe Herby – Gdynia, łączącej Górny Śląsk z Wybrzeżem.

15 marca – ustawa o ustroju szkół akademickich, ograniczenie samorządu wyższych uczelni.

1934

26 stycznia – polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy.

14 marca – uchwała sejmu o wydawaniu przez prezydenta rozporządzeń z mocą ustawy.

15 czerwca – minister spraw wewnętrznych Bronisław Pieracki zastrzelony przez zamachowca ukraińskiego.

17 czerwca – rozporządzenie prezydenta RP o utworzeniu w Berezie Kartuskiej obozu dla „osób zagrażających bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu”.

1935

23 kwietnia – podpisanie przez prezydenta konstytucji kwietniowej, wprowadzającej w RP system prezydencki o charakterze autorytarnym.

12 maja – umiera Józef Piłsudski.

8 września – wybory zbojkotowane przez opozycję, do sejmu weszli tylko przedstawiciele BBWR i mniejszości narodowych.

Grudzień – Politechnika Lwowska jako pierwsza uczelnia w Polsce wprowadza getto ławkowe.

1936

23 marca – strajk powszechny w Krakowie.

10 czerwca – wicepremier Eugeniusz Kwiatkowski ogłasza czteroletni program inwestycyjny kraju.

10 listopada – gen. Edward Rydz-Śmigły marszałkiem Polski.

1937

5 lutego – ogłoszenie planu budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego.

1 marca – powstanie Obozu Zjednoczenia Narodowego, który ma konsolidować społeczeństwo wokół rządu.

Sierpień – strajki chłopskie na południu i wschodzie kraju.

1938

7 kwietnia – ustawa o ochronie imienia Józefa Piłsudskiego.

16 sierpnia – Komunistyczna Partia Polski rozwiązana przez Komintern.

6 i 13 listopada – zbojkotowane przez opozycję wybory parlamentarne (większość miejsc przypada OZN).

1939

2 stycznia – umiera Roman Dmowski.

31 marca – premier Wielkiej Brytanii jednostronnie gwarantuje niepodległość Polski, podobne oświadczenie składa rząd francuski.

14 czerwca – otwarcie Zakładów Południowych (Huty Stalowa Wola), jednej z pierwszych inwestycji COP.

23 sierpnia – podpisanie paktu Ribbentrop-Mołotow.

25 sierpnia – polsko-brytyjski układ sojuszniczy.

1 września – atak Niemiec na Polskę.

17 września – atak ZSRR na Polskę, rząd polski przekracza granicę z Rumunią.

27 września – kapitulacja Warszawy.

OPR. TOMASZ TARGAŃSKI

facebook.com/wydawnictwoliterackie
instagram.com/wydawnictwoliterackie
twitter.com/wydlit

Gabriel Narutowicz,
popiersie autorstwa
Edwarda Wittiga, 1932 r.
(O rzeźbiarzu – art. s. 73).